

על שיקום החיים היהודיים בצרפת אחרי השואה¹

דוד ויינברג

.... דומה שאחרי השחרור לא היה מצבה של הקהילה היהודית בצרפת נואש כלל ועיקר, שלא כמו קהילות יהודיות אירופאיות אחרות. מספר גדול למדי מיהודי צרפת ששרדו בשואה, ולפיכך יכלה הקהילה היהודית בצרפת לשקם את עצמה אחרי במלחמה. על-פי ההערכות היו בצרפת 180,000 יהודים ב-1946, מהם 160,000 תושבים שישבו בה לפני המלחמה ו-20,000 פליטים שבאו ממרכז אירופה וממזרחה. מכל הקהילות היהודיות ששרדו באירופה, חוץ מברית המועצות, קהילה אחת בלבד היתה גדולה מזו שבצרפת, הלא היא קהילת יהודי רומניה. בשל הזרם שאינו פוסק של פליטים יהודים שהוסיפו ובאו לצרפת ממחנות העקורים וממקומות המחבוא - בשלוש השנים הראשונות אחרי המלחמה באו לצרפת יותר מ-35,000 יהודים - היתה הקהילה בצרפת לקהילה היהודית השנייה בגודלה באירופה.

.... בעודם שוקדים על המשימות הנכבדות של שיקום פיזי ושיקום נפשי היה על יהודי צרפת להתמודד גם עם אתגרים קשים מבחוץ: תחילה עם החברה הצרפתית, שיחסה כלפי התושבים היהודים בזמן המלחמה ומיד אחריה העמיד בספק חמור את חיי השיתוף ההיסטוריים של "Israélite" עם "français"; ואחר כך עם מדינת ישראל, שעם הקמתה ב-1948 השתנה מעמדה של הקהילה היהודית בצרפת מגלות מאונס לגלות שמתוך בחירה. מאמצייהם המהוססים של יהודי צרפת להתמודד עם האתגרים הללו שיקפו גם את החיוניות וגם את הקשיים שבחיי היהודים באירופה מיד אחרי השואה.

קשיים רבים ודחופים עמדו לפני הקהילה המתחדשת בימים הראשונים אחרי המלחמה, אבל לשלושה מהם נדרשו רוב זמנה ומרצה: השבת הרכוש הגזול, הטיפול בפליטים והזנתם ומצבם המסוכן של הילדים היתומים ה"מאומצים". יהודים רבים, שברחו לדרום צרפת או הגלו בזמן המלחמה, וישבו לערים כגון פריס ושטרסבורג, מצאו שהנאצים הפקיעו את עסקיהם ואת דירותיהם ואת רהיטיהם ומכרו אותם לצרפתים. אחרים הפקידו את חנויותיהם בידי שכניהם הצרפתים, וכששבו מגלותם התבקשו לפצותם על ששמרו על עסקיהם בזמן היעדרם. הממשלה הזמנית עוד הוסיפה על הקשיים מהיותה שקודה כמדומה לקנות את ליבם של אלפי הבורגנים שהתעשרו בימי שלטון וישי ולא לעזור ליהודים השבים לבתיהם דווקא....

¹ **מבואות מתוך:** ויינברג, דוד, "שיקומה של הקהילה היהודית בצרפת", בתוך: שארית הפליטה 1944-1948 הרצאות ודיונים בכינוס הבינלאומי השישי של חוקרי השואה, הוצאת יד ושם, תשנ"א, עמ' 155-150.

.... חוץ מאלפי היהודים שנושלו ונשארו בלא קורת גג ובלא אמצעי מחיה היה על הקהילה לדאוג ולהאכיל עוד 40,000 עקורים ופליטים שמצאו מקלט בצרפת. וגם כאן לא הושיטה ממשלת צרפת עזרה....

.... על-אף הקשיים הללו הצליחה בדרך-כלל הקהילה היהודית בצרפת לקלוט את הפליטים, בסיוע סוכנויות סעד אמריקאיות כגון הג'וינט. בהנחיית "הועד היהודי לעזרה סוציאלית ולשיקום". זכו בדיוור ובמזון כשלושה רבעים מכלל פליטי השואה שביקשו מקלט בצרפת. יותר משליש מהם קיבלו הכשרה מקצועית בבתי-הספר ובמחנות שהקים אורט....

.... צורך דחוף אחר שהתעורר מיד אחרי המלחמה היה הצורך להציל ולשקם ילדים יהודים צרפתיים. כ-5,000 עד 15,000 ילדים יהודים איבדו את הוריהם בצרפת בזמן המלחמה. עוד ילדים, מספרם לא ידוע, הסתתרו אצל מפחות נוצריות, והיה צורך לאתרם.... הודות למאמציהם של ארגונים כגון "המפעל להגנה על ילדים יהודים", אופ"ז, וה"מפעל לעזרת ילדים", אוז"ה, הוקמו כמאה מוסדות - בתי-ילדים, מחנות קיץ, מרכזים להכרה מקצועית ושירותי בריאות - שמטרתם לטפל בילדים היתומים ולשוב ולשלבם בקהילה.

הקהילה היהודית בצרפת הצליחה אמנם למצוא הורים מאמצים לילדים יתומים, אבל התקשתה להשיב אליה ילדים ש"אומצו" בידי משפחות לא יהודיות. רבים מן ההורים הנוצרים הטבילו את הילדים היהודים שהופקדו בידיהם בזמן הכיבוש, וכשביקשו קרוביהם היהודים של הילדים לשוב ולקחתם טענו רבים מן ההורים המאמצים, שלא הוגן הוא לקרוע ילד מחוג המשפחה שהוא חש בה נוח. כמה מנהיגים יהודים תמכו בטענה הזאת ואמרו, שהוצאת הילדים מן המשפחות המאמצות כמוה כסטירת לחי לנוצרים שסיכנו את חייהם כדי להציל ילדים יהודים. מנהיגי דת נוצרים אף הם תמכו בדרך-כלל בבני קהילותיהם והתחכמו וטענו, שהטבלת הילדים היתה רצונם המפורש של היהודים שמסרו את ילדיהם למשמר בידי נוצרים בימי המלחמה.

.... האנטישמיות המחודשת, שפרצה בעקבות הפעולות להשבת רכוש אבוד ולהצלת ילדים יתומים, עוררה פחדים מפני שואה חדשה, ויהודים רבים החליטו מתוך הכרה להסתיר את זהותם. העיתונים היהודיים בשנות 1944-1950 מלאים מאמרים בגנות המרות-הדת ונישואי-התערובת ושינויי השמות. פחדים דומים היו מנת-חלקם של פליטים יהודים ממזרח אירופה, והללו מנעו מלדבר יידיש בנוכחותם של לא-יהודים, ואף לא מלו את בניהם מחשש שמא ישוב וישתרר משטר אנטישמי חדש. פקידי הרווחה של הקהילה קוננו על שאי-אפשר לעשות מפקד תושבים, מפני שאנשים רבים כל-כך פוחדים לחתום על טפסים ולכלול את שמותיהם ברשימות.

ואולם שלא כאותם אלפי יהודים, שלדעתם לא היתה לה לאנטישמיות תרופה אלא בהיעלמותה של היהדות, רבים מהם פי כמה וכמה נתחדשה בהם ההכרה היהודית בעקבות מלחמת העולם השנייה. הזהות היהודית בצרפת של אחרי המלחמה היתה מארג סבוך של

מתחים פנימיים, שמקורם בזיכרונות סותרים של הגירושים ושל התרומה שתרמו היהודים למחתרת. התוצאה היתה הורתה של תודעה חדשה, שחברו בה יחד ההיסוס והשאיפה של ה- français Israélite להצניע את זהותם עם גאווה גדלה והולכת על המורשת הכפולה הצרפתית-יהודית....

מקור: ויינברג, דוד, "שיקומה של הקהילה היהודית בצרפת", בתוך: שארית הפליטה 1948-1944 הרצאות ודיונים בכינוס הבינלאומי השישי של חוקרי השואה, הוצאת יד ושם, תשנ"א, עמ' 150-155.